

“ET GAUDIUM ET SOLATIUM IN LITTERIS”¹.
ДО ЮВІЛЕЮ ВОЛОДИМИРА ПЕТЕГИРИЧА

Як казали мудрі древні: *“Найглибші ріки пливуть із найменшим шумом”*. Ерудованість, працьовитість, порядність, самовідданість науці та скромність – така сутність відомого археолога й історика Володимира Петегірича, провідного фахівця княжої доби, багаторічного вченого секретаря Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, одного з ветеранів відділу археології, який відзначив своє 70-ліття.

Вчений народився в мальовничому підгір'ї Бескид – с. Винники на Дрогобиччині, поряд із Франковими Нагуєвичами та відомою пам'яткою археології – городищем у Ступинці. Закінчивши в 1971 р. історичний факультет Львівського університету, працював вчителем історії у с. Чорний Острів на Жидачівщині (деякі цікаві моменти роботи молодого гарного випускника університету в сільській школі стали “класикою” у спогадах ювіляра), згодом – науковим співробітником Львівського історичного музею. Вступивши 1972 р. до аспірантури Інституту суспільних наук АН УРСР, понад шість років працював у складі Галицької

археологічної експедиції під керівництвом відомого українського археолога Вігольда Ауліха, який став його науковим керівником і наставником. Археологічні розкопки були зосереджені в с. Крилос, на дитинці княжого Галича. Досліджували митрополичі палати XVI–XVIII ст, житлові та господарські споруди X–XIII ст., оборонні укріплення долітописного, літописного й пізньосередньовічного города. Надзвичайно цікаві об'єкти, значна кількість унікальних знахідок не могли не захопити молодого аспіранта, який відчув покликання до дослідження проблем археології слов'ян і княжої доби. Саме тут, на Крилосській горі, в серці давнього Галича,

здобув першокласний академічний вишкіл із проведення фундаментальних польових археологічних досліджень, лабораторного опрацювання знахідок і їх введення до наукового обігу. Вже в ті роки молодий науковець підготував й опублікував перші праці, тематикою яких були переважно економічні та культурні зв'язки Галицько-Волинської Русі в X–XIII ст. за археологічними даними.

Надалі все наукове життя В. Петегірича пов'язане із відділом археології Інституту українознавства. Першим місцем його великих самостійних розкопок став Белз на Сокальщині. Маленьке, розташоване над р. Солокією на західному кордоні України, провінційне тепер

¹ І радість, і втіха в науках (Пліній Молодший).

містечко було колись літописним княжим містом і сховало під землею чимало археологічних таємниць. З 1979 р. В. Петегирич очолював експедицію, яка досліджувала місто й околиці. Він провів масштабні розкопки, в результаті яких виявлено потужний культурний шар, розкрито та зафіксовано унікальні дерев'яні мостові, житла й господарські споруди, а також знайдено чимало археологічних артефактів княжої доби.

У Белзькій експедиції під керівництвом ювіляра працювали і співробітники Львівського історичного музею та колеги з відділу археології – Роман Грибович і Дмитро Павлів. Окрім розкопок, в околицях Белза проведено розвідки, під час яких виявлено й обстежено низку цікавих різночасових пам'яток в ур. Гора, поблизу с. Жужеляни, Ванів, Куличків, Низи, Воронів, Стаївка, Острівок. Особливо рідкісну та важливу пам'ятку – могильник лужицької культури – В. Петегирич відкрив у 1979 р. поблизу с. Тяглів. Знайдені там матеріали передав авторові цих рядків і порадив провести розкопки пам'ятки та надалі займатися лужицькою культурою.

Володимир Петегирич – один із керівників рятівних розкопок у Львові в 1992 р. на місці, де мав бути збудований готель, а тепер розташований ринок "Добробут". У результаті розкопок, проведених у досить складних умовах (дуже короткі терміни, велика площа і глибина, значна кількість об'єктів і знахідок), вдалося дослідити потужний 10 метровий культурний шар, який свідчив про заселення цієї місцевості ще з перших століть нашої ери.

Тут відкрито й зафіксовано рештки дерев'яної забудови XIII–XVIII ст. і безліч цінних знахідок: глиняний посуд, металеві знаряддя та зброя, прикраси, вироби зі шкіри, монети, які є окрасою експозиції Археологічного музею Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

Окрім цих досліджень, В. Петегирич керував експедиціями в зонах меліорації на Волині та Прикарпатті, обстежуючи терени, які ще були "білою плямою" для археології. Масштабними й результативними були рятівні археологічні роботи, проведені також під його керівництвом у 2003–2005 рр. на місці будови автомагістралі Краківець–Львів і території запланованого будівництва шахти поблизу с. Любеля на Жовківщині, де вивчено низку цікавих багат шарових пам'яток. Зазначу, що всі ці розкопки вирізняються високим методичним й організаційним рівнями.

У 1992 р. з ініціативи Польської академії наук та Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України створено спільну українсько-польську археологічну експедицію. Розпочався якісно новий етап в історії відділу археології зі сучаснішим стилем археологічних досліджень. В. Петегирич від початку став активним її

учасником. Упродовж 24 років він незмінно брав участь у всіх її численних розвідкових виправах і розкопках на теренах Верхньої Наддністрянщини. Маршрути в десятки кілометрів лісами, полями, торфовищами в негоду і спеку ранньою весною й пізно восени. А ще всілякі експедиційні клопоти: кошти, машина, бензин, база, спорядження. Формується конкретна мета археологічних розвідок – пошук прадавніх курганів. Роки наполегливої праці принесли вражаючі результати: на порівняно невеликій території Верхньої Наддністрянщини – від Старого Самбора до Галича – виявлено понад 2 000 прадавніх могил, що дозволяє вважати цей регіон найбагатшим на кургани у всій Центрально-Східній Європі, а також понад 300 різночасових поселень і 5 городищ.

У 1998–1999 рр. В. Петегірич від української сторони керував роботою українсько-польської експедиції, яка розкопувала великий курган ранньобронзової доби поблизу Бикова на Дрогобиччині.

У 2000–2006 рр. він разом із колегами з відділу та проф. Яном Махніком, який координував співпрацю з польської сторони, продовжують масштабні розкопки на Дрогобиччині. Як наслідок, досліджено унікальні пам'ятки і здобуто надзвичайно цікаві, науково цінні, інколи навіть сенсаційні матеріали: підкурганні поховання культури шнурової кераміки, могильники межановіцької та тцінецької культур, велика укріплена садиба пізньобронзової доби, найбільш на захід розташоване підкурганне поховання воєва ранньоскітського часу.

Значний і науковий доробок В. Петегірича: понад 200 наукових і науково-популярних праць, енциклопедичних статей українською, російською, польською, англійською та німецькою мовами, присвячених не лише історії та археології Середньовіччя, а й проблемам археології інших епох. Він співавтор колективних монографій, виданих в Україні: "Археологія Прикарпаття, Волини и Закарпаття (раннеславянский и древнерусский периоды)" (1990), "Археологія і давня історія Рогатинщини" у книзі "Старожитності Рогатинщини" (2015), підручника "Історія України", який витримав чотири перевидання (1996, 1998, 2002, 2003); п'яти капітальних колективних праць українських і польських археологів та природознавців, опублікованих у Польщі: "Environment and Man at the Carpathian Foreland in the Upper Dnister catchment from Neolithic to Early Mediaeval period" (2006), "Prahistoryczne kurhany (III tys. przed Chr.) we wsi Hajki Niżni koło Drohobycza na prawym dorzeczu górnego Dniestru / Стародавні кургани (III тис. до Р. Х.) у селі Гаї Нижні біля Дрогобича на правобережжі верхнього Дністра" (2011), "Natural environment and man on the upper Dnister – region of the Halyč-Bukačivci basin – in prehistory and early mediaeval period" (2013), "Wielokulturowe stanowiska archeologiczne w Bykowie koło Drohobycza / Багатошарові пам'ятки археології у Бикові поблизу Дрогобича" (2016), "Przemiany kulturowo-osadnicze w dorzeczu rzeki Wiszni w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza w kontekście zmian prahistorycznej i wczesnohistorycznej ekumeny / Культурно-поселенські зміни в басейні річки Вишні в епоху бронзи і за доби раннього заліза в контексті змін доісторичної і ранньосередньовічної ойкумени" (2018).

Ще один аспект досліджень вченого присвячений вивченню історії археологічної науки в західноукраїнському регіоні й аналізу внеску окремих учених у дослідження пам'яток археології цього краю (низка праць про археологічні студії у Науковому товаристві ім. Шевченка (НТШ), археологічні заняття М. Грушевського, В. Деметрикевича, Я. Пастернака, І. Борковського, Л. Чикаленка, О. Ратича, В. Ауліха).

Разом з автором цих рядків підготовано до друку й опубліковано у Кракові за сприяння Інституту археології Ягеллонського університету та Польської академії наук і мистецтв монографії закарпатських колег – Івана Поповича "Закарпаття за доби раннього заліза" (2006) та Михайла Потушняка "Middle Neolithic Settlement at Drisino-Balocza, Transcarpathian Ukraine" (2011).

Як вчений-археолог, В. Петегірич надзвичайно вимогливий до якості польових робіт та їх наукового опрацювання. Він досконало веде польову документацію, готує детальні наукові звіти. Точний у формулюваннях, акуратний, із великим польовим досвідом і надзвичайною

археологічною інтуїцією, дуже добрим знанням літератури й гарним науково-літературним стилем письма, В. Петегрич визнаний українськими та зарубіжними вченими як справжній археолог-професіонал. Він товариський, тактовний, завжди готовий допомогти, порадити, зокрема сумлінно вичитує і править тексти колег – і це гарантія того, що написано буде добре. Правило Петегрича: швидко та якісно опрацьовувати здобутки польових досліджень і фахово їх публікувати, висвітлювати на різних конференціях в Україні та за кордоном, яких із його участю нараховується понад сотню. В. Петегрич любить і вміє виступати на наукових форумах. Його логічно вибудована, продумана, добре ілюстрована й гарно виголошена доповідь завжди захоплює слухачів.

Незважаючи на критично поганий стан української науки й не найкращі її перспективи, В. Петегрич повний надії, енергії та ідей: *“Треба працювати і робити те, що ми вміємо і знаємо!”*. Він легко захоплюється новою цікавою гіпотезою або якоюсь археологічною загадкою. Без вагань вирушає в археологічну розвідку на пошуки нових пам’яток, “тягнучи” зі собою колег. Немає надійнішого товариша в археологічній експедиції, ніж Володимир. І стелиться новий шлях у незвідану давнину, і чекають на справжнього сумлінного вченого ще багато вражаючих відкриттів на радість йому, його родині та добрим друзям і на користь українській археології.

Щиро бажаємо шановному ювілярові міцного здоров’я та втілення всіх планів!

Дмитро ПАВЛІВ

Стаття: надійшла до редакції 17.09.2019

прийнята до друку 29.10.2019